

Др Драган Јовашевић,*
Редовни професор Правног факултета,
Универзитет у Нишу

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД
10.5937/zrpfm0-25121

UDK: 343.6:179.7
Раd примљен: 06.02.2020.
Раd прихваћен: 11.06.2020.

УБИСТВО ИЗ МИЛОСРЂА У САВРЕМЕНОМ КРИВИЧНОМ ПРАВУ**

Апстракт: Међу најопасније облике и видове испољавања насилничког криминалитета свакако спадају насилни акти управљени против живота и телесног интегритета других лица. То су крвни деликти међу којима се, по свом значају, природи, карактеристикама и последицама, издвајају кривична дела убиства за која су у свим савременим кривичним законодавствима запређене тешке казне. Разликују се три врсте убистава. То су: а) обично убиство, б) привилегована убиства и в) тешка или квалификована убиства за која је по правилу прописана најтежа казна. Бројна савремена кривична законодавства у Европи, као и законодавство Републике Србије, познају специфично привилеговано убиство. То је: убиство из самилости, милосрђа, племенитих мотива или убиство на захтев оштећеног, како се ово дело назива у појединим законима. Управо о појму, садржини и посебним карактеристикама овог привилегованог убиства у праву Србије, али и у европском кривичном праву, са теоријског и практичног аспекта говори овај рад.

Кључне речи: живот, лишавање, закон, кривично дело, убиство, самилост, захтев оштећеног, одговорност, казна.

* jovas@prafak.ni.ac.rs

** Овај рад је резултат реализовања научноистраживачког пројекта кога финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (бр. 179045).

1. Уводна разматрања

Од најстаријих времена до савремених писаних правних споменика у свим државама, па тако и у Републици Србији, кривична дела против живота представљају нарочито опасне и насилне делатности појединаца и група са којима се друштво – органи кривичноправне репресије – сурово обрачунавало примењујући најтеже врсте и мере казни, као што су смртна казна или казна лишења слободe у дужем (или доживотном) трајању. Но, та заштита није била подједнака за све чланове друштвене заједнице, већ је она зависила, бар у првим вековима, од сталешке припадности учиниоца кривичног дела, односно његове жртве.

Сва савремена европска кривична законодавства предвиђају строге казне за учиниоце више различитих облика и видова испољавања кривичних дела против живота (крвни деликти) – убиства (која спадају у природна, класична, општа или атавистичка кривична дела, која су иманентна свакој друштвеној заједници без обзира на степен политичког, економског, друштвеног или културног развоја). Тиме се жели нагласити да живот или право на живот спадају међу најзначајнија друштвена и људска добра и вредности (Ђорђевић, 1995: 43–48).

При томе, зависно од околности и услова под којима је живот другог лица повређен (нарушен), закони разликују више врста убиства. То су: а) обично убиство, б) тешка или квалификована убиства (уморства), која се јављају у више облика и видова испољавања и за која су прописане најтеже казне које уопште познаје посматрано кривично законодавство и в) лака или привилегована убиства, за која су због малог степена друштвене опасности или степена кривице учиниоца прописане блаже казне (Ђорђевић, 2014: 21–25).

Једно од најзначајнијих природних, фундаменталних, општецивилизацијских, универзалних људских права, свакако, представља право на живот (Рајић, Милиновић, Рауновић, 1998: 51–59). Оно је основ и услов постојања свих других људских права и слобода. Оно спада у најзначајнија, не само лична, већ и општедруштвена добра. Право на живот је гарантовано и бројним међународноправним актима: чланом 6 Међународног пакта о грађанским и политичким правима са факултативним протоколом и чланом 2 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода са протоколима број 4, 6, 7, 11, 12 и 13 (Dimitrijević, Raunović, Đerić, 1997: 222–227).

У Европи су данас ретка позитивна кривична законодавства која изричито предвиђају кривичну одговорност и кажњивост за различите случајеве лишења живота другог лица за која је превиђена блажа казна, услед

постојања привилегованих околности на страни оштећеног лица (жртве – убијеног). Зависно од врсте привилегујуће околности коју законодавац посебно узима у обзир, ово кривично дело има и различите називе. То су: а) убиство из сажалења (Пољска), б) лишење живота на захтев оштећеног (Немачка, Швајцарска, Хрватска, Молдавија, Румунија), в) убиство по пристанку оштећеног (Италија), г) лишење живота из самилости (Црна Гора) и д) убиство из племенитих мотива (Северна Македонија).

За привилеговано убиство ове врсте, сва посматрана кривична законодавства предвиђају готово исти посебни максимум казне затвора – пет година, осим Швајцарске (где је за ово дело прописана новчана казна или казна затвора у трајању до три године) или Италија (која за ово дело прописује казну затвора у трајању до дванаест година). Посебни минимум прописане казне за ово привилеговано убиство је најчешће одређен у трајању од шест месеци затвора, осим Пољске (где минимум износи три месеца) или Румуније (са прописаним минимумом у износу од једне године).

2. Право Републике Србије

Кривични законик Републике Србије¹ на првом месту у посебном делу прописује кривичну одговорност и казне за различите облике и видове испољавања кривичних дела убистава.

2.1. Појам и карактеристике убиства

У одредби члана 113 КЗ предвиђено је основно кривично дело ове врсте. То је: „Убиство“. Дело се састоји у противправном лишењу живота другог лица са умишљајем при чему не постоје посебне околности које га чине тешким или лаким. Објект заштите је живот човека или право на живот као једно од основних, фундаменталних људских права.

Радња извршења овог кривичног дела је одређена према последици будући да се овде ради о последичној диспозицији. Тако се као радња извршења сматра свака делатност чињења или нечињења, психолошка или физичка делатност, којом се непосредно (директно) или посредно (индиректно) проузрокује последица – смрт другог лица. То могу бити разноврсне делатности које су подобне или довољне да проузрокују смрт другог лица.

Убиство се може извршити различитим делатностима чињења и нечињења. Нечињењем се може проузроковати смрт другог лица у

¹ „Службени гласник РС“. Бр. 85.2005, 88.2005, 107.2005, 72.2009, 111.2009, 121.2012, 104.2013, 108.2014, 94.2016 и 35.2019.

случајевима када постоји дужност на чињење којом би се спречило наступање смрти. Делатности чињења су разноврсне и могу се вршити на разне начине и разним средствима, посредно или непосредно. С обзиром на начин извођења делатности, убиство се може извршити директним, индиректним, физичким и психичким дејством. Физичко проузроковање смрти, које је и најчешће у пракси, остварује се различитим средствима: ватреним или хладним оружјем, оруђем и другим средствима која су подобна да тело тешко повреди или здравље тешко наруше. Психичко проузроковање смрти се врши изазивањем узбуђења, страха, препаста или жалости у таквом степену који има карактер шока, подобног да блокира рад срца или прекине другу животну функцију (Стојановић, Перић, 2000: 27–31).

Последица кривичног дела убиства је одређена као повреда у виду наступања смрти лица. За постојање убиства је потребно да је радња извршења предузета противправно, тако да овог дела нема ако је до лишења живота дошло у нужној одбрани, крајњој нужди, вршењу дужности на пословима јавне и државне безбедности или када прописи службе то дозвољавају или захтевају. Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај (Мрвић Петровић, 2005: 212).

За обично убиство је у праву Републике Србије прописана казна затвора у трајању од пет до петнаест година.

Поред убиства, Кривични законик у члану 114 познаје више различитих облика и видова испољавања тешког убиства за које је прописана казна доживотног затвора. Но, постоје и четири привилегована облика убиства, за која Законик прописује блаже кажњавање, у односу на прописану казну за обично убиство. То су: а) убиство на мах (члан 115 КЗ), б) убиство детета при порођају (члан 116 КЗ), в) лишење живота из самилости (члан 117 КЗ) и г) нехатно лишење живота (члан 118 КЗ).

2.2. Лишење живота из самилости

Специфично привилеговано убиство, које је први пут у правни систем наше земље уведено септембра 2005. године са доношењем Кривичног законика, носи назив: „Лишење живота из самилости“. Избегавањем коришћења термина „убиство“ код овог кривичног дела законодавац је хтео да укаже на његов специфичан и посебан карактер, односно привилегујућу правну природу и значај. То је: „Лишење живота из самилости“. Оно је предвиђено у одредби члана 117 КЗ.

Ово се кривично дело састоји у лишењу живота пунолетног лица из самилости због тешког здравственог стања у коме се налази, а на

његов озбиљан и изричит захтев. Објект заштите је живот лица које се налази у тешком здравственом стању. Ово кривично дело чине четири привилегујућа елемента. То су (Петровић, 2011: 78–84):

а) објект напада је пунолетно лице, дакле лице узраста преко 18 година, што значи да је постојање овог дела искључено за малолетна лица;

б) дело се врши из самилости, милосрђа. Ово је посебна врста моралне, социјално прихватљиве побуде на страни учиниоца. Управо због значаја ове врсте побуде код извршења лишења живота другога, домаћи законодавац је ово кривично дело и назвао: „Лишење живота из самилости“, иако у упоредном законодавству за ово кривично дело се користе и други називи (као што је већ истакнуто);

в) пасивни субјект се налази у тешком здравственом стању, стању физичког или душевног обољења које је трајно и тешко, што значи да се према савременим медицинским сазнањима не може предвидети колико ће дуго лечење трајати и да ли ће бити успешно, а при томе је и неизвесан исход лечења и

г) учинилац радњу лишавања живота предузима на озбиљан и изричит захтев пасивног субјекта. Битна је за постојање овог дела претходна делатност жртве (оштећеног). Наиме, овакав захтев оштећеног лица треба да је израз његове чврсте и непоколебљиве одлуке да због тешког здравственог стања буде лишено живота. Тај захтев може бити дат усмено, писмено, односно на други начин, али тако да буде недвосмислено сазната и доказана његова садржина. При томе је потребно да се тај захтев мора дати без примене силе, претње, обмане или другог вида притиска на вољу оштећеног који искључује способност његовог одлучивања.

Извршилац овог дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. За ово је привилеговано дело убиства прописана казна затвора у трајању од шест месеци до пет година.

3. Право држава бивше СФР Југославије

Од држава које су до почетка деведесетих година прошлога века биле у саставу СФР Југославије, само Црна Гора, Хрватска, Северна Македонија и Србија познају међу привилегованим, лакшим облицима убиства, убиство из самилости (из племенитих мотива) или убиство на захтев оштећеног.

3.1. Хрватска

Казнени закон Републике Хрватске² из 2011. године у глави десетој, под називом: „Кривична дела против живота и тела“, познаје више облика кривичног дела убиства. Основно кривично дело ове врсте под називом: „Убиство“ је предвиђено у члану 110. Дело је одређено простом дефиницијом. Оно се састоји у лишењу живота другог лица, за шта је прописана казна затвора од најмање пет година (Pavišić, Grozdanić, Veić, 2007: 212–213).

Поред тешког убиства (члан 111 КЗ), овај Закон познаје и привилегована убиства прописана у члану 112 КЗ. У ставу 3 ове законске одредбе је прописано убиство на захтев оштећеног. Ово кривично дело, за које је прописана казна затвора у трајању од шест месеци до пет година, чине следећи привилегујући елементи бића (Turković et al., 2013: 289–291):

а) дело се врши на изричит и озбиљан захтев оштећеног. Тај захтев може бити дат на било који начин, али тако да се може сазнати и разумети његова садржина од других лица. При томе Закон не захтева постојање неких карактеристика оштећеног у време истицања овог захтева. Претпоставка је да се ради о пунолетном и урачунљивом лицу које може дати правно релевантну изјаву воље у виду захтева. Тај захтев мора да испуњава два кумулативна услова. То су: 1) он мора бити изричит и 2) мора бити озбиљан;

б) захтев треба да истакне оштећено лице које се налази у тешком здравственом стању. Када постоји тешко телесно или душевно здравствено стање оштећеног, оно представља фактичко питање које суд утврђује на бази налаза и мишљења лекара вештака медицинске струке и

в) дело се врши из посебне врсте побуде учиниоца. То је побуда „суосећања“. Дакле, у овом случају учинилац дела има посебан однос саосећања са тешким здравственим стањем оштећеног, услед чега испуњава његов озбиљан изричит захтев за лишавањем његовог живота.

3.2. Црна Гора

Кривични законик Републике Црне Горе³ из 2003. године са новелама до 2018. године у глави четрнаестој под називом: „Кривична дела против живота и тела“ предвиђа основно, тешко и привилегована убиства. Убиство је предвиђено у члану 143 КЗ. Оно се састоји у лишењу живота другог лица, за шта је прописана казна затвора у трајању пет до петнаест година.

2 „Narodne novine Republike Hrvatske“. Br. 125.2011, 144.2012, 56.2015, 61.2015 i 101.2017.

3 „Službeni list Crne Gore“. Br. 70.2003, 47.2006, 40.2008, 25.2010, 32.2011, 40.2013, 14.2015, 42.2015, 58.2015, 44.2017 i 49.2018.

„Лишење живота из самилости“ као лакши облик убиства је предвиђено у одредби члана 147 КЗ. Ово кривично дело карактеришу следећи елементи бића: а) пасивни субјект је само пунолетно лице – дакле, лице узраста од 18 година у време лишавања живота, б) радња извршења се предузима из посебне врсте побуде учиниоца. То је „самилост“ као посебна врста позитивне, друштвено прихватљиве побуде, в) пасивни субјект се налази у тешком здравственом стању и г) радња лишавања живота пасивног субјекта се предузима на његов озбиљан и изричит захтев. Тај захтев може бити саопштен усмено, писмено или на други начин, али тако да се може сазнати и схватити, разумети његова садржина (Lazarević, Vučković, Vučković, 2004: 518–521). Из овог законског описа произилази да је ово решење у потпуности идентично са законским описом истоименог кривичног дела убиства у праву Републике Србије.

3.3. Северна Македонија

Северна Македонија у Кривичном законнику⁴ из 1996. године са бројним новелама до 2018. године у глави четрнаест, под називом: „Кривична дела против живота и тела“, прописује кривичну одговорност за више облика и видова испољавања кривичног дела убиства. У члану 123 КЗ је предвиђено кривично дело: „Убиство“ за које је прописана казна затвора од најмање пет година. Ово дело чини лице које другога лиши живота, при чему законодавац не одређује друге елементе бића овог кривичног дела.

„Убиство из племенитих мотива“ је привилеговано убиство. Оно је предвиђено у одредби члана 124 КЗ. За ово је дело прописана казна затвора у трајању од шест месеци до пет година. Привилеговано убиство постоји када је радња лишавања живота другог лица извршена „из племенитих мотива“. Дакле, овде привилегујућу околност чини субјективни елемент у виду побуде – племенитих мотива учиниоца. То је племенити мотив, при чему се појам и садржина ове врсте друштвено прихватљивих, позитивних мотива утврђују као фактичко питање од стране судског већа. Ова врста мотива мора да постоји на страни учиниоца кривичног дела у време предузимања радње извршења, али они не морају бити и остварени у сваком конкретном случају. И тај мотив учиниоца представља једину разлику овог од кривичног дела обичног убиства.

⁴ „Службен весник на Република Македонија“. Бр. 37.1996, 80.1999, 4.2002, 43.2003, 19.2004, 81.2005, 60.2006, 7.2008, 114.2009, 51.2011, 135.2011, 185.2011, 142.2012, 166.2012, 55.2013, 82.2013, 14.2014, 27.2014, 28.2014, 41.2014, 115.2014 и 132.2014.

4. Право западноевропских држава

И западноевропска кривична законодавства, која баштине савремена правна схватања и модерне тенденције политике сузбијања кривичности, познају бројне облике и видове испољавања кривичних дела убистава, као најтежих облика напада на живот другог лица. Но, оно што изазива пажњу стручне јавности јесте чињеница да се прописивање убистава (лишавања живота) из самилости или на захтев оштећеног лица ретко јавља међу инкриминацијама. Ретка су, дакле, законодавства која познају овај облик привилегованог убистава. Међу таквим законодавствима издвајају се права Немачке, Италије и Швајцарске конфедерације.

4.1. Немачка

У Кривичном законнику СР Немачке⁵ у посебном делу, у шеснаестом поглављу под називом: „Кривична дела против живота“ су управо систематизована кривична дела која за објект заштите имају живот другог лица или право на живот другог лица. Тиме је живот одређен као једна од најзначајнијих људских и друштвених вредности. Из назива ове главе Законика произилази да је објект заштите ових кривичних дела одређен као скуп вредности који чини живот или право на живот другог лица.

И кривично право Немачке у шеснаестом поглављу под називом: „Кривична дела против живота“ (Straftaten gegen das Leben) разликује три облика кривичног дела убистава. То су: а) тешко убиство (уморство) или Mord – члан 211 КЗ, б) убиство (обично убиство) или Totschlag – члан 212 КЗ и в) привилегована убиства која су одређена у више законских одредби. Ту спадају: а) лакши случајеви убиства или Minder schwerer Falls des Totschlags – члан 213 КЗ, б) лишење живота на захтев или Totung auf Verlangen – члан 216 КЗ и в) лишење живота из нехата или Fahrlässige Totung – члан 222 КЗ.

Обично убиство је предвиђено у одредби члана 212 КЗ. Ово дело је дефинисано на негативан начин. Наиме, према законском решењу ово кривично дело постоји у свим случајевима који не представљају тешко убиство (ohne Morder zu sein) или како Законик каже: „Ко усмрти човека, а није убица у смислу члана 211, став 1 казниће се лишењем слободе најмање пет година“. И ово дело чини више елемената као што су: а) умишљајно изазивање смртног исхода уз постојање свести о свим обележјима објективне структуре кривичног дела и б) одсуство околности које искључују противправност или кривицу сходно одредбама општег дела Кривичног законика (Arzt, Weber, 2000: 117–119).

5 (2012). Strafgesetzbuch – StGB. Munchen: Deutcher Taschenbuch Verlag.

Специфично привилеговано убиство у немачком кривичном праву предвиђено је у одредби члана 216 КЗ. То је „лишење живота на захтев“. Дело се састоји у лишавању живота другог лица (zur Tötung bestimmt worden) на јасно изражен и озбиљан захтев (молбу) оштећеног. За ово кривично дело је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Према изричитој законској одредби и покушај овог дела је кажњив (Lackner, Kuehl, 1997: 388–395).

За постојање овог привилегованог убиства потребно је кумулативно испуњење следећих елемената: а) радња лишавања живота другог лица предузета било којом делатношћу, на било који начин или употребом било ког средства и б) јасно изражен и озбиљан захтев оштећеног за лишавањем свог живота. Дакле, учинилац радњу лишавања живота предузима на озбиљан и изричит захтев пасивног субјекта.

При томе Законик изричито не поставља као услов за постојање овог кривичног дела узраст пунолетства пасивног субјекта чија би одлука, па и захтев био правнорелевантан у овом смислу. Битно је да је овакав захтев израз његове чврсте и непоколебљиве одлуке да буде лишен живота без обзира на разлоге за овакав свој захтев (нпр. тешко здравствено стање и сл.). Тај захтев може бити дат усмено, писмено, на други начин, али тако да буде сазната и доказана његова садржина, при чему се тај захтев мора дати изричито без примене силе, претње, обмане или другог вида притиска на вољу који искључује способност одлучивања таквог лица.

4.2. Италија

Кривични законик Италије – Codice penale је октобра 1930. године прогласио цар Виторио Емануле III⁶. Иако је донет у време пред Други светски рат, и данас је у примени са низом измена и допуна до 2017. године). Овај Законик у другом делу: „Посебни део“ – Parte speciale, у глави дванаест, у групи кривичних дела против личности: „Delitti contro la persona“, у поглављу један које носи назив: „Кривична дела против живота и телесног интегритета“ прописује основни, теже и лакше облике кривичног дела убиства као основног облика испољавања напада на живот човека.

Основно кривично дело против живота (или права на живот) човека је убиство – L'omicidio (Rammaci, 2007: 331–334). Оно је прописано у одредби члана 575 КЗ. Дело је одређено на најједноставнији начин – последичном диспозицијом. Тако се убиство састоји у проузроковању смрти другог лица. Дакле, радња извршења је одређена као проузроковање, изазивање смрти

6 Legge 10. Ottobre 1930. No. 1398. Testo coordinate ed aggiornate del Regio Decreto Legge 20.3.2016. No. 20 e 8.Marzo 2017. No. 24.

другог лица. Она се може предузети различитим делатностима физичког или психичког карактера, употребом било ког начина или средства, али који су подобни, довољни да доведу до наступања последице овог дела – смрти другог лица. За ово дело је прописана казна затвора до двадесет једне године (Aleo, Pica, 2012: 278–283).

Поред обичног и тешких облика убиства, Кривични законик Републике Италије познаје и више лакших (привилегованих) убиства за која је због блажег облика кривице, природе, карактера или нижег степена друштвене опасности прописано блаже кажњавање. Ова привилегована убиства су прописана у посебним законским одредбама. То су: а) детеубиство (или чедоморство) – члан 578 КЗ, б) убиство по пристанку – члан 579 КЗ и в) убиство из нехата – члан 589 КЗ. За разлику од неких других упоредних савремених кривичних законодавстава, кривично право Италије не познаје привилеговано убиство у облику убиства у афекту или у стању снажне душевне узнемирености (Caraccioli, 2005: 289–292).

Убиство по пристанку – *L'omicidio del consenziente* – је други привилеговани облик убиства који је прописан у члану 579 КЗ. Дело (Romano, 2009: 376–382) се, према слову закона, састоји у проузроковању смрти другог лица уз његов пристанак. Дакле, постојање озбиљног и изричитог пристанка⁷, који је слободно дат као израз чврсте и непоколебљиве одлуке на страни пунолетног и урачунљивог лица као пасивног субјекта, и који је дат у време пре предузимања радње извршења – дају овом делу привилеговани карактер и мањи степен друштвене опасности за које закон прописује блаже кажњавање – казну затвора у трајању од шест до дванаест година.

Но, ово привилеговано кривично дело не постоји, већ кривично дело убиства (став 2) у следећим законом таксативно прописаним случајевима ако је радња проузроковања смрти предузета према:

- а) лицу које у време извршења дела није навршило осамнаест година живота (малолетном лицу),
- б) ментално заосталом лицу, лицу које се у време извршења дела налази у стању смањене урачунљивости или лицу које је под утицајем алкохола или других опојних средстава,
- в) лицу које се у време извршења дела налази у тешким животним приликама. Када постоје „тешке“ животне прилике (материјалне, социјалне, стамбене, здравствене и др. представља фактичко питање које судско веће решава у сваком конкретном случају) и

7 (2008). *Compendio di Diritto penale, Parte generale e speciale*, Napoli: Simone, 401–403.

г) лицу које је истина дало пристанак на проузроковање своје смрти (Man-tovani, 2011: 266–271), али тај пристанак није резултат његове слободно испољене воље, већ је изнуђен употребом: силе (физичке, механичке или друге снаге учиниоца или другог лица према пасивном субјекту, при чему та сила може бити апсолутна или компулзивна), претње (најаве зла, усмене или писмене изјаве којом се пасивном субјекту најављује какво зло) или преваре (довођења или одржавања у заблуди – погрешној и непотпуној представи о стварним, објективним околностима).

4.3. Швајцарска

И Кривични законик Швајцарске конфедерације донет је такође уочи Другог светског рата. Он је проглашен 21. децембра 1937. године, а данас је у примени са низом измена и допуна⁸. Кривичноправна заштита живота у Швајцарској конфедерацији је предвиђена у „Другом делу“ под називом: „Посебни део“, у првом одељку под називом: „Кривична дела против живота и здравља“.

Прво кривично дело ове врсте је обично убиство – Totung (Серебреникова, Кузњецова, 2000: 87–88). Оно је прописано у одредби члана 111 КЗ. Дело се састоји у умишљајном лишењу живота човека (другог лица). Но, ово је дело супсидијарне природе. Овај облик лишења живота постоји само ако у конкретном случају нису испуњени услови за постојање тешког убиства из члана 112 КЗ. Радња извршења је сходно обичној законској дефиницији одређена последичном диспозицијом. То значи да се као радња извршења овог дела јавља свака делатност физичког или психичког карактера, која може бити предузета чињењем (активном, позитивном радњом) или нечињењем (пропуштањем чињења, негативном, пасивном радњом), која је подобна, довољна да проузрокује последицу дела – повреду у виду уништења живота човека – односно проузроковање смрти. Ова се радња може предузети било којим средством или начином. За обично убиство прописана је казна затвора у трајању од најмање пет година.

Кривично право Швајцарске конфедерације познаје и четири лака или привилегована облика испољавања убиства. Она су предвиђена у одредбама чл. 113, 114, 116 и 117 КЗ. То су: а) убиство у афекту (члан 113 КЗ), б) убиство на захтев оштећеног (члан 114 КЗ), в) детеубиство (члан 116 КЗ) и г) убиство из нехата (члан 117 КЗ).

У члану 114 КЗ је предвиђено привилеговано убиство за које је прописана казна затвора до три године или новчана казна (што представља изузетак

⁸ (2013). StGB, Schweizerisches Strafgesetzbuch, Aktuell geltende Fassung 2013, 7. Auflage, Zurich, 77–78.

да се за тако тешко кривично дело против живота прописује нека друга казна осим казне затвора – новчана казна. То је: „Убиство на захтев оштећеног“ – Totung auf Verlangen (Himmelreich, Krumm, Staub, 2013: 515–522).

Ово кривично дело чини лице које из респектабилних мотива (мотива који су вредни пажње), односно из сажаљења лиши живота другог човека на његов упоран и озбиљан захтев. Привилеговано убиство у овом облику карактеришу следећи елементи (Niggli, Wiprachtiger, 2007: 488–494): а) учинилац радњу лишавања живота предузима из респектабилних – друштено прихватљивих мотива – мотива који су вредни пажње или из мотива сажаљења (милосрђа). То су морално прихватљиви, допуштени мотиви, побуде, који не изазивају згражавање, гађење или узнемиреност грађана и б) учинилац предузима радњу извршења на упоран и озбиљан захтев оштећеног.

То значи да је оштећено (касније усмрћено) лице урачунљиво, дакле, да има очуван и здрав психички апарат, те да је потпуно свестно свога захтева и његове садржине и да то управо хоће, жели или пак да на то пристаје у време или непосредно пре предузимања радње лишавања његовог живота. Захтев оштећеног мора да буде (Beat Ackerman Wiprachtiger, 2007: 613.621): а) упоран – дакле, трајан и б) озбиљан – да представља израз чврсте и непоколебљиве одлуке оштећеног да буде лишен живота. Тај се захтев мора јасно и недвосмислено исказати учиниоцу дела, пре извршења убиства, усмено, писмено или на други начин, али тако да се касније његова садржина може доказати (утврдити).

5. Право источноевропских држава

И међу источноевропским државама се у новелираном кривичном законодавству јавља специфично решење прописивања посебног облика лаког или привилегованог убиства у виду убиства (лишења живота) из самилости. То су законодавства Пољске (убиство из сажаљења), Молдавије (лишење живота по захтеву оштећеног) и Румуније (која предвиђа неименовано кривично дело ове врсте).

5.1. Пољска

Кривични законик Пољске⁹ у глави деветнаестој под називом: „Кривична дела против живота и здравља“ предвиђа више облика и видова испољавања кривичног дела убиства. Овај законик познаје основни, теже

⁹ Kodeks karny 6. czerwca 1997., Dz. U z 1997., r. Nr 88. poz 553., Nr 240. poz. 1431 z 2012.

и лакше (привилеговане) облике овог кривичног дела против живота (Лукашов, Кузњецова, 2000: 56–57).

Основни облик лишавања живота другог лица: „Обично убиство“ је предвиђено у члану 148, став 1 КЗ Пољске. Према законском решењу за ово је кривично дело прописана казна затвора у трајању од осам до двадесет пет година или казна доживотног затвора. Законик ово дело дефинише обичном диспозицијом према којој се оно састоји у „извршењу убиства другог лица“, без навођења облика кривице или других ближних елемената. Ова законска одредба садржи још два облика кривичног дела убиства. То су: а) тешко убиство (ст. 2 и 3) и б) привилеговано (лако) убиство (став 4) (Војарски, 2007: 414).

„Убиство из сажаљења“, као специфично привилеговано дело, предвиђено је у члану 150 КЗ Пољске. За ово кривично дело је прописана такође казна затвора у трајању од три месеца до пет година. Но, у изузетним случајевима (сходно ставу 2), суд може учиниоцу овог кривичног дела да ванредно ублажи прописану казну или чак да га у потпуности ослободи од такве казне (да одустане од кажњавања). Када постоје изузетне околности, то представља фактичко питање које суд решава у сваком конкретном случају (Lamrmich, 1981: 277–279).

Ово привилеговано убиство карактеришу два елемента. То су (Dlugosz, 2007: 278–280): а) побуда учиниоца – сажаљење. То је посебна врста друштвено прихватљиве, моралне, допуштене побуде која карактерише човеково понашање и б) молба жртве. Овде се ради о лишавању живота другог лица на његову изричиту молбу. Дакле, мора се радити о лицу које се налази у тешком здравственом стању, где је неизвесно излечење или залечење (иако то Законик изричито не наводи), где жртва трпи неизмерне болове, муке, патње, па на овај начин жели да прекине свој живот и даље мучење, тако што упућује другом лицу – учиниоцу дела – молбу за лишавање живота (Banasik, 2013: 422–425).

5.2. Молдавија

Кривични законик Републике Молдавије, у оквиру кривичних дела против живота и тела, поред обичног и тешких облика убиства, у члану 148 КЗ познаје привилеговани облик овог кривичног дела. То је: „Лишење живота по жељи оштећеног“. За ово је кривично дело прописана казна затвора у трајању до шест година.

Ово привилеговано убиство чине следећи елементи (Vilcu, Ursu, 2009: 47): а) радња извршења се састоји у лишењу живота другог лица. Она може

бити предузета различитим делатностима чињења или нечињења, на било који начин или било којим средством, б) радња извршења се предузима из посебних разлога. То може бити захтев или жеља пунолетног лица као оштећеног (жртве). Ако се ради о малолетном лицу (лицу које је у време извршења кривичног дела узраста испод осамнаест година) потребан је захтев, односно жеља рођака овог лица и в) пасивни субјект се налази у посебно тешком здравственом стању. Наиме, ради се о лицу које је оболело од неизлечиве болести или које трпи неподношљиву природе физичке патње. Ово тешко здравствено стање пасивног субјекта мора бити „у вези“ са његовом жељом да буде лишен живота.

5.3. Румунија

На крају, и Кривични законик Републике Румуније у групи кривичних дела против живота и тела, поред обичног и тешког убиства, познаје и више различитих облика привилегованог убиства. Једно од њих (будући да се овде ради о неименованим кривичним делима) по својим елементима и обележјима бића указује да се овде ради о убиству на захтев. Ово је кривично дело предвиђено у одредби члана 190 КЗ. За ово је дело прописана казна затвора у трајању од једне до пет година (Pasca, 2014: 189–191).

За постојање овог кривичног дела убиства потребно је да су остварени следећи елементи бића (Udroiu, 2014: 117.121): а) радња извршења је одређена као лишавање живота другог лица, б) радња извршења се предузима на изричит и озбиљан захтев оштећеног лица, в) оштећено лице се налази у свесном стању и г) оштећено лице трпи неизлечиву болест или немоћ која се мора документовати од стране лекара. Ова болест и немоћ морају да узрокују трајну и неподношљиву патњу. Шта значи „трајна и неподношљива“ патња оштећеног лица – представља фактичко питање које суд решава у сваком конкретном случају на бази налаза и мишљења вештака-лекара.

6. Закључак

Од најстаријих времена па до данас, сва кривична законодавства, па тако и законодавство Србије, међу кривичним делима којима се повређује живот, односно телесни интегритет као најзначајније људске и друштвене вредности, познају различита кривична дела убиства. То је противправно (незаконито) лишење живота (проузроковање смрти) другог лица са умишљајем. Разликује се више облика кривичног дела убиства. То су: а) обично убиство, б) тешка или квалификована убиства – где је лишење живота квалификовано: начином извршења, побудом

учиниоца, околностима извршења, обимом последице, својством учиниоца или својством оштећеног и в) лака или привилегована убиства за која је прописана блага казна – казна затвора у трајању до пет година.

Савремено кривично законодавство разликује више облика испољавања привилегованих убистава. Тако се ова дела разликују према: а) облику кривице учиниоца, б) психичком стању учиниоца, в) претходној провокацији оштећеног, д) својству учиниоца и оштећеног и сл. Посебну и изузетну врсту привилегованих убистава чини убиство по пристанку или на захтев оштећеног лица. То је и разумљиво јер овде радњи лишавања живота другог лица претходи управо његово претходно чињење. Данас су у Европи ретка кривична законодавства која изричито предвиђају кривичну одговорност и кажњивост за различите случајеве лишења живота другог лица услед постојања привилегованих околности на страни оштећеног лица (жртве – убијеног). Наиме, свега десетак европских држава познају ово кривично дело (од педесетак европских држава).

Ово се привилеговано кривично дело убиства различито назива зависно од врсте привилегујуће околности коју законодавац посебно узима у обзир. Тако се разликују следећи називи овог кривичног дела. То су: а) убиство из сажалења (Пољска), б) лишење живота на захтев оштећеног (Немачка, Швајцарска, Хрватска, Молдавија, Румунија), в) убиство по пристанку оштећеног (Италија), г) лишење живота из самилости (Црна Гора) и д) убиство из племенитих мотива (Северна Македонија). Нека законодавства предвиђају: а) посебан узраст оштећеног лица (пунолетно лице), б) посебно стање оштећеног (тешко здравствено стање), в) постојање захтева или пристанка оштећеног и сл.

За привилеговано убиство ове врсте, сва посматрана кривична законодавства предвиђају готово исти посебни максимум казне затвора – пет година, осим Швајцарске (где је за ово дело прописана новчана казна или казна затвора у трајању до три године) или Италија (која за ово дело прописује казну затвора у трајању до дванаест година). Посебни минимум прописане казне за ово привилеговано убиство је најчешће одређен у трајању од шест месеци затвора, осим Пољске (где минимум износи три месеца) или Румуније (са прописаним минимумом у износу од једне године).

Литература/References

Aleo, S., Pica, G. (2012). *Diritto penale. Parte speciale*. Padova: Cedam.

Arzt, G., Weber, U. (2000). *Strafrecht. Besonderer teil. Lehrbuch*. Bielefeld, Gieseking: Bielefeld.

Banasik, K. (2013). *Przedawnienie w Prawie Krnym w systemie kontynentalnym i anglosaksonskim*. Warszawa: Lex Walters Kluwer.

Beat Ackerman, J., Wiprahtiger, H. (2007). *Strafrecht. Basler Kommentar*. 2. Auflage. Basel: Basler.

Bojarski, T. (2007). *Kodeks karny. Komentarz*. Warszawa: Lexisnexis.

Vilcu, N., Ursu, L. (2009). *The Criminal code of the Republic Moldova*. Chisinau: Norlam.

Dimitrijević, V., Paunović, M., Đerić, V. (1997). *Ljudska prava*, Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.

Długosz, J. (2007). *Europaisierung des polnischen Strafrecht im Bereich*. Frankfurt am Main: Lang.

Donatsch, A., Tag, B. (2006). *Strafrecht*. 8. Auflage. Zurich: Muller.

Ђорђевић, Ђ. (2014). *Кривично право. Посебни део*. Београд: Криминалистичко полицијска академија.

Ђорђевић, М. (1995). „Живот као објект кривичноправне заштите“, *Правни живот*, Београд, Бр. 9.

Kodeks karny 6. czerwca 1997., Dz. U z 1997., r. Nr 88. poz 553., Nr 240. poz. 1431 z 2012.

Lazarević, Lj., Vučković, B., Vučković, V. (2004). *Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore*. Cetinje: Obod.

Lammich, S. (1981.). *Das Polnische Strafvollstreckungsgesetzbuch*. Berlin: Grynter.

Lackner, K., Kuehl, K. (1997). *Strafgesetzbuch mit Erlaeuterungen*. 22. Auflage. Munchen: Beck.

Legge 10. Ottobre 1930. No. 1398. Testo coordinate ed aggiornate del Regio Decreto Legge 20.3.2016. No. 20 e 8.Marzo 2017. No. 24.

Лукашов, А. И., Кузнецова, Н. Ф., *Уголовный кодекс Республики Польша*. Санкт-Петербург: Юридический центр Прес.

Mantovani, F. (2011). *Diritto penale. Parte speciale*. Padova: Cedam.

Мрвић Петровић, Н. (2005). *Кривично право*. Београд: Службени гласник. „Narodne novine Republike Hrvatske“. Бр. 125.2011, 144.2012, 56.2015, 61.2015 и 101.2017.

- Niggli, M., Wiprachtiger, H., Aleksander, M. (2007). *Kommentar Strafrecht*. Basel: Helbing Lichtenhalm.
- Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine.
- Pagliari, A. (2016). *Trattato di diritto penale*. Napoli: Simone.
- Pasca, V. (2014). *Drept penal. Partea speciala*. Bucharest: Universul Juridic.
- Петровић, Д. (2011). *Еутаназија*. Београд: Институт за упоредно право.
- Rammaci, F. (2007). *Corso di diritto penale*. Torino: Giappichelli.
- Račić, O., Milinković, B., Paunović, M., (1998). *Ljudska prava – pet decenija od usvajanja Opšte deklaracije o pravima čoveka*, Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.
- Romano, V. (2009). *Guida alla parte speciale del diritto penale*. 4. Edizione. Padova: Cedam.
- Серебреникова, А.В., Кузњецова, Н.Ф. (2000). *Уголовниј кодекс Швeјцарии*. Москва: Зерцало.
- „Службени весник на Република Македонија“. Бр. 37.1996, 80.1999, 4.2002, 43.2003, 19.2004, 81.2005, 60.2006, 7.2008, 114.2009, 51.2011, 135.2011, 185.2011, 142.2012, 166.2012, 55.2013, 82.2013, 14.2014, 27.2014, 28.2014, 41.2014, 115.2014 и 132.2014.
- „Службени гласник РС“. Бр. 85.2005, 88.2005, 107.2005, 72.2009, 111.2009, 121.2012, 104.2013, 108.2014, 94.2016 и 35.2019.
- „Службени лист Срне Горе“. Бр. 70.2003, 47.2006, 40.2008, 25.2010, 32.2011, 40.2013, 14.2015, 42.2015, 58.2015, 44.2017 и 49.2018.
- Стојановић, З., Перић, О. (2000). *Кривично право. Посебни део*. Београд: Службени гласник.
- Turković, K., et al. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine.
- Caraccioli, I. (2005). *Manuale di diritto penale*. Padova: Cedam.
- Udroiu, M. (2014). *Drept penal. Partea speciala. Noul Cod penal*. Bucharest: Beck.
- Fiorella, A. (2013). *Questioni Fondamentali della parte speciale del diritto penale*. Torino: Giappichelli.
- Himmelreich, K., Krumm, C., Staub, C. (2013). *Verkehrsunfallflucht Praxis der Strafverteidigung*. 6. Auflage. Zurich: Muller.
- (2012). *Strafgesetzbuch – StGB*. Munchen: Deutcher Taschenbuch Verlag.
- (2013). *StGB, Schweizerisches Strafgesetzbuch, Aktuell geltende Fassung 2013*. 7. Auflage. Zurich: Libertas.
- (2008). *Compendio di Diritto penale. Parte generale e speciale*. Napoli: Simone.

Prof. Dragan Jovašević, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University of Niš

MERCY KILLING IN CONTEMPORARY CRIMINAL LAW

Summary

Violent acts against life and physical integrity of others certainly fall among the most dangerous forms and manifestations of violent crime. These are different forms of homicide, including a range of criminal offences of murder; given the importance, nature, characteristics, and consequences of these criminal offences, all contemporary criminal legislations prescribe severe punishment. The Criminal Code of the Republic of Serbia envisages three types of murder (Art. 113-115 CC): a) 'common' murder, punishable by a term of 5-15 years' imprisonment; b) "privileged" murder in a heat of passion (manslaughter) punishable by a term of up to 8 years' imprisonment; and c) aggravated ("qualified") murder punishable by a term of at least 10 years or 30-40 years' imprisonment. In addition, many contemporary criminal legislations in Europe recognize a criminal offence of mercy killing; in different legislations, it is designated as mercy killing or euthanasia (killing out of mercy or compassion) or assisted-suicide at the request of the patient/injured party. Mercy killing is also envisaged in the Serbian criminal legislation as a special "privileged" form of murder, committed out of mercy or compassion voluntarily or at the explicit request of a person suffering a serious medical condition, which is punishable by a term of imprisonment ranging from 6 months to 5 years (Art. 117). In this article, the author discusses the concept, content and special characteristics of this "privileged" form of murder in Serbian law and in European criminal legislations, from the perspective of legal theory and practice.

Keywords: *life, deprivation of life, criminal legislation, crime, murder, mercy killing, injured party's request, criminal liability, punishment.*